

Çocukluğun Tarihsel Serüveni ve Gündelik Hayat İçerisinde Çocuğun Konumu: *Çocukların Treni* Filmi Üzerinden Çocuk Göçü ve Emeginin Analizi

Emrah Başaran^{1,2}

ÖZET

Araştırma, çocuk ve çocukluk kavramının tarihsel süreç içerisinde değişimine ve aynı zamanda da çocuk merkezli tartışmalarda pek değinilmeyen çocuk göçü ve çocuk işçiliği konularına odaklanmaktadır. Araştırma kapsamında teorik tartışmalarda değinilen bu hususlar aynı zamanda *Çocukların Treni* filmi üzerinden de bir analize tabi tutulmaktadır. Film, Viola Ardone'nin *Çocukların Treni* kitabından esinlenerek çekilmiştir. II. Dünya Savaşı'nın bitiminde İtalya'nın Napoli şehrindeki çocukların durumu ve Napoli'den Modena'ya çocukların yaptıkları zorunlu göç filmin temel konusunu oluşturmaktadır. Bu anlamıyla da çalışma nitel bir yöntem benimsenerek oluşturulmuştur. Doküman olarak seçilen film, çalışmanın veri setini oluşturmaktadır. İçerik analizi tekniğiyle filmin analizi gerçekleştirilmiş ve buradan da teorik tartışmalarla uyumlu temalara ulaşılmıştır. Gündelik hayat içerisinde çocuğun konumu, kıyafetleri, çocukların beslenme durumları, çocuk göçü ve işçiliği temaları çerçevesinde konu tartışmaya açılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Çocukluk, Çocuk Göçü, Çocuk İşçiliği.

The Historical Journey of Childhood and the Position of the Child in Everyday Life: An Analysis of Child Migration and Labor Through the Film the *Children's Train*

ABSTRACT

This study investigates the historical transformation of the concepts of child and childhood, while also addressing the relatively understudied issues of child migration and child labor within child-centered discourses. These topics, explored within the theoretical framework of the research, are further examined through an analysis of the film *the Children's Train*, which is inspired by Viola Ardone's novel of the same name. The film focuses on the situation of children in Naples, Italy, at the end of World War II, and their forced migration from Naples to Modena, constituting the central narrative of the cinematic work. Adopting a qualitative research design, the study employs the selected film as a documentary source forming the primary dataset. Through content analysis, thematically relevant findings were identified, which align with the theoretical discussions presented. The analysis engages with key themes such as the social positioning of the child in

¹ İletişim Yazarı: basaranemrah20@gmail.com

² Dr. Öğr. Üyesi., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, ORCID: 0000-0003-0389-9069

everyday life, clothing, nutritional conditions, child migration, and child labor, thereby contributing to broader debates on childhood within historical and socio-political contexts.

Keywords: *Child, Childhood, Child Migration, Child Labor.*

1. GİRİŞ

Toplumları meydana getiren bireyler, tarihin farklı dönemlerinde içerisinde var oldukları kültürün değer yargılarına göre sınıflandırılmışlardır. Kabaca Sanayi Devrimi gerçekleşene kadar geçen sürede insan emeği toprağı işleyebilmek adına en önemli sermayeyi oluşturmuştur. Toprağın üretilmez olma biçimi ve insanın emeğinin yerine başka türden bir emeğin ikame edilememesi bu iki değeri hem kutsal hem de vazgeçilmez bir konuma yükseltmiştir. İnsanın üretim kapasitesi ve becerisi ise onun sağlıklı olması ve belirli bir yaş aralığında olmasını gerektirmiştir. Örneğin, küçük bir çocuğun emek kapasitesi ve çalışma performansı ile yaşlı bir bireyinki şüphesiz ki aynı değerde görülmemiştir. Bu nedenle bireyin “değeri” genel olarak ortaya koymuş olduğu emek gücüyle büyük oranda eşdeğer görülmüştür. Toprağın ve emeğin karşı koyulamaz şekilde önemli olması başta aile olmak üzere toplumsal yapının da önemli ölçüde bu perspektifte gelişim göstermesi sonucunu doğurmuştur. Mikro olarak bireyin makro ölçekte ise hanenin emek gücü aile içerisinde emek temelli bir hiyerarşinin oluşmasını doğurmuştur. Hem cinsiyet temelli hem de yaş bağlamı kategorik bir yarılma yüzyıllar boyunca önemli bir ayrımın göstergesi olarak varlığını sürdürmüştür. Bu dağılımda çocuklar, kadınlar, yaşlılar, engelliler kendi bireysel kapasiteleri ölçüsünde üretim süreçlerine katkı sağlamışlardır. Bu bağlamda bir bireyin çocuk veya engelli olması ayrıcalıklı bir durum olarak değerlendirilmemiştir. Diğer bir ifadeyle çocuğun hane ve toplum içerisindeki değeri ekonomik bir etkinliğin sonucu olarak belirlenmiştir. Bu düzende çocuk ise, aile sisteminin ayrılmaz bir parçasıdır. Aile sistemi ise ailenin kontrolünü aşan bir dış çevre tarafından belirlenmektedir. Çocuk aileden koparılamayacağı gibi aile de dış çevreyi oluşturan kültürel, ekonomik ve politik süreçlerden ayrı düşünülemez (Furstenberg, 1985).

Çocuğun uzun yıllar boyunca aile ve toplum içerisinde değişmeyen konumu Sanayi Devrimi ve sonrası süreçte değişime uğramaya başlamıştır. Sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan yeni düzen toplumların ve ailelerin hızlı bir dönüşüme uğramasına neden olmuştur. Çocuk ekonomik üretimde yer almaya ve ekonomik değerini sürdürmeye devam ederken aynı zamanda aile ve toplum içerisinde de ayrıcalıklı bir konuma doğru yükselmeye başlamıştır. Çocukluk üzerine yapılan çalışmalar sanayi öncesi toplumlarda çocukların ekonomik değerinin oldukça güçlü olduğunu dile getirmektedir. Bu dönemde çocuklar belirli bir yaştan sonra hem üretime katılmakta hem de yetişkinlerin yaşlılıktaki sigortası olarak görülmekteydiler. Bu nedenle de ebeveynlerin çocuk yapma motivasyonları

rahatlıkla anlaşılabilmektedir. Çocukların erken yaşlarda çalışmaya başlaması onların aile içerisinde ve yakın çevrede gerçekleşen tüm faaliyetlere katılmasına imkân vermektedir. Çocukluk kavramının olmayışı hiç kimsenin çocukların değeri hakkında özel bir düşünceye sahip olmadığı anlamına gelmektedir. Çocukluğun keşfedilmesiyle birlikte ise insanlar ilk kez çocukların işlevleri ve değeri hakkında fikir üretmeye başlamışlardır. Çocukluğun keşfi ise önemli tarihsel olaylar ile birlikte gerçekleşmiştir. Sanayileşme, kentleşme, proleterleşme, demografik dönüşüm ve son olarak ise çocukluğun keşfiyle birlikte okullaşmanın başlaması olarak bir sıralama yapmak hatalı olmayacaktır. Ellen Key, XX. yüzyılı “çocuk yüzyılı” ilan etmiştir. Bu yüzyılın başındaki temel ilgi çocukları klasik anlamdaki çocuk işçiliğinden kurtarmak ve her çocuk için bir çocukluk yaratmaktır. Bu yaratımın birinci sorumlusu olarak ise aileler görülmektedir. Yeni aile ideolojisi, çocukların ve çocuk faaliyetlerinin yetişkin dünyasından ayrılması, yeni bir çocukluk algısının yaratılması ve çocukların kutsallaştırılıp duygusallaştırılması düşüncesini öne çıkarmaktadır. Çocuklar ekonomik olarak üretime katılmadıkları için değersiz, hatta maddi bir yük olarak görülmüşlerdir. Buna karşın yetişkinlerin nezdinde çocukların duygusal değerinde artış olmuş ve bunun sonucu olarak çocuk nüfusunda azalma eğilimi başlamıştır (Qvortrup, 1987).

Sanayi Devrimi sonrası değişen dünyada çocuğa bakışta da değişimler olmuştur. Aile içerisinde çocuk sayısının azalması, çocuğun aile için ekonomik katkısının azalması, aile içerisinde gerçekleşen pek çok farklı türden etkinliğin aile dışarısındaki kurumlar aracılığıyla gerçekleştirilmeye başlanması, çocuk ölümlerinin azalması ve çocuğa karşı duygusal bir bakışın oluşmaya başlaması çocukların korunması gereken hassas ve özel bireyler oldukları ve yetişkinlerden her anlamda farklı değerlendirilmeleri gerektiği anlayışı yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Bu gelişmelerle birlikte çocukluk sıklıkla bilimsel araştırmaların konusunu oluşturmaya başlamıştır. Psikolojinin çocukluğa olan ilgisi erken dönemde başlamış, daha sonra ise çocukluk sosyolojisinin konusu olmuştur. Klasik sosyoloji geleneği içerisinde pek fazla yer bulamayan bu yeni araştırma alanı özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan yeni sosyoloji tartışmaları içerisinde kendine yer edinebilmiştir. Bu dönemde Birleşmiş Milletler (BM), Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF) gibi kuruluşların yapmış oldukları çalışmalar çocukluğa farklı bakılmasını sağlamıştır. Gündelik hayat içerisinde yetişkinlerle birlikte varlığını devam ettiren çocuklar hem aile, hem toplum hem de devletler açısından ayrıcalıklı bir konuma yükselmiştir. Uluslararası kuruluşların çocukluğa yönelik çalışma hayatını düzenleyen uygulamalar gerçekleştirmesi, çocukluk yaş sınırının belirlenmesi, hukuksal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi çocukların yaşamlarını kolaylaştırıcı nitelikte olmuştur.

Bu çalışma, *Çocukların Treni* filmi üzerinden çocuk ve çocukluğa bakışı ele almaktadır. Bu kapsamda çalışma iki perspektifte kurgulanmıştır. Çalışmanın ilk kısmını teorik tartışmalar ve literatür taraması oluşturmaktadır. Burada, çocukluğun tarihsel süreçte nasıl değişime uğradığı, toplumların farklı çocukluk algılarının nasıl oluştuğu, aile içerisinde ve sosyalleşme sürecinde çocuğun konumunun nasıl değiştiği ve göçün özel bir alanı olarak

çocuk göçü ele alınmaktadır. Çalışmanın ikinci kısmı ise nitel araştırma yöntemi temel alınarak hazırlanmıştır. *Çocukların Treni* filmi çalışmanın teorik tartışmaları ekseninde ele alınabilecek doküman olması nedeniyle seçilmiştir. Nitel araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak doküman analizi kullanılmıştır. Bu bağlamda seçilen film, içerik analizi tekniğiyle incelenmiş ve buradan çalışmanın teorik kısımlarıyla da örtüşen bazı temel temalara ulaşılmıştır. Gündelik hayatta çocukların aile ve toplum içindeki konumu, çocuk kıyafetleri, çocuk gıdası, çocuk göçü ve çocuk işçiliği temaları çerçevesinde konu tartışmaya açılmıştır.

2. ÇOCUKLUĞUN TARİHSEL SERÜVENİ

Tarihin farklı dönemlerinde çocuğa bakış değişiklikler göstermiştir. Çocukluk fikri genel anlamda çocuğun içerisinde yaşadığı toplumsal şartlara göre şekillendiği için tek tip bir düşünceden bahsetmek pek mümkün olmayacaktır. Toplumsal ve çevresel koşullar altında baskılanan çocukluk, ayrı bir kategori olarak değerlendirilmemiştir. Çocukluk, inşa edilmiş bir kategori olarak tarihte farklı zamanlarda ve toplumlarda hatta aynı toplumun farklı bölgelerinde bile sürekli yeniden inşa edilmeye devam etmektedir. Bu anlamda yeniden inşa sürecinde bir toplumun çocuklardan ne beklediği, onlar için neyin iyi neyin kötü olarak görüldüğü veya çocukların neyi yapmaya yeterli ve yetersiz oldukları da belirlenmektedir (King, 2007). Çocukluk tarihin farklı dönemlerinde içerisinde var olduğu toplumun yapısı ve anlayışına göre değerlendirilmiştir. Bu anlamda da toplumsal bir yaratıdır. Ortaçağ, Aydınlanma, Sanayi Devrimi ve Modern dönemdeki çocukluk anlayışları çeşitlilik göstermektedir. Çocukların uzun bir dönem görmezden geldiği toplumsal kurguda çocuklar küçük yetişkinler olarak değerlendirilmiş ve önemsiz görülmüşlerdir. Bu yok sayma durumu yeme-içme alışkanlıklarından giydikleri kıyafete veya sanat eserlerinde yer edinmeye kadar geniş bir yelpazede kendini göstermiştir (Eraslan, 2019).

Tarih öncesi dönemde çocukluğa bakış büyük oranda çevresel koşullara göre şekillenmekteydi. Göçebe hayatın yaygınlığı, avlanmanın ve korunmanın gerekliliği çocukların da yetişkinler gibi güçlü olmasını zorunlu kılmaktaydı. Bu nedenle güçlü çocuklar grup içerisinde kabul görürken zayıf çocuklar kolaylıkla gözden çıkarılmaktaydı. Yine aynı şekilde kız çocukları da erkek çocuklar karşısında dezavantajlı bir konumdaydı. Kız çocukların erkekler kadar işgücüne katkı sağlayamayacakları düşüncesi bu dönemin yaygın bir düşüncesi idi. Çocuklar değersiz görüldükleri için yetişkinlere verilen değer onlara verilmemekteydi. Örneğin; Çatalhöyük bölgesinde yaşayan topluluklarda çocuklar yetişkinlerin gömüldükleri temiz alanlara değil ocağın yakınındaki kirli alanlara gömülmekteydi (Erkut vd, 2017). Hayatta kalmanın zor olduğu koşullarda çocuklar da yetişkinlere bağımlı olmadan varlıklarını devam ettirme mücadelesi içerisinde girmektedirler.

Antikçağda ise farklı toplumlarda farklı çocukluk anlayışlarının olduğu görülmektedir. Yunan uygarlığında çocuklar bolluğun ve bereketin bir simgesi olarak değerlendirilirken aynı zamanda çocukların kurban edildikleri durumlarla da karşılaşılırmaktaydı. Yine bu dönemde istenmeyen çocukların aile reisi olan babanın kararıyla terk edildikleri

bilinmektedir. Savaşçı özellikleriyle bilinen Spartalılar, sağlıklı ve bedensel engelli olan çocukların öldürülmesine izin vermekteydi. Atina’da çocukların doğumunda erkek çocuklar için zeytinden yapılan bir süs, kız çocuklar için ise yünden yapılmış süslemeler kapılara asılmaktaydı. Bu dönemde erkek çocukların mirasın tek varisleri oldukları ve eğitim konusunda da önceliğin erkek çocuklarda olduğu görülmektedir. Romalılarda ise aile büyük bir öneme sahipti. Çocukların aile içerisindeki eğitimine büyük önem verilmekteydi. Yunanlılarda olduğu gibi Romalılarda da çocuk üzerinde söz sahibi kimse aile reisi olarak babaydı. Bu nedenle çocuğun hastalıklı, engelli olma gibi durumlarından ötürü aile içerisine alınmaması çok yaygın bir davranıştı. Roma’da köle statüsünde olan ebeveynlerden doğan çocuklar da köle statüsünde olmakta ve o statüye göre toplum içerisinde bir değer görmekteydi³. Mısır’da ise çocuklar nasihatlerle birlikte büyütülmeye çalışılmış, büyüklere saygılı olmalarını ifade eden veya ebeveynlerine karşı nasıl davranmaları gerektiğini belirten sözler sıklıkla çocuklara hatırlatılmıştır. Bu dönemde nadir rastlanan bir durum Mısır’da görülmüş ve çocuk hükümdarlar ve yöneticiler devlet idaresinde yer almışlardır. Yine babadan oğula geçen meslek anlayışının da Mısır’da yaygın olduğu bilinmektedir (Erdemir ve Erdemir, 2012).

Batı toplumlarında Ortaçağ boyunca çocukluk ayrı bir kategori olarak değerlendirilmemekte, çocuklar yetişkinlerin minyatürü olarak görülmekteydiler. Bu durum XVI. yüzyılda Protestanlığın gelişmesine paralel biçimde değişmeye başlamıştır. Bu sürecin akabinde Aydınlanma Döneminin başlaması çocukluğa bakışta önemli kırılmaların yaşanmasını sağlamıştır. Örneğin Locke, ilk günah öğretisine karşı çıkarak çocukların günahsız, saf varlıklar olduklarını savunmuştur (Onur, 2005). Aries’e (1982) göre Orta çağ boyunca çocukların bebekken ölümünün sıklığı ve bu duruma alışılması ölüm ritüellerini de önemli ölçüde belirlemiştir. Günümüzde evcil hayvanların gömülmesi gibi o dönemde çocukların bahçeye veya evin hemen yakınına gömülmesi çok yaygındı. Çocuk o kadar küçük ve önemsiz görülmekteydi ki hiç kimse onun ruhunun geri gelip yaşayanları rahatsız edeceğine ihtimal dahi vermiyordu. Çocuğa karşı bu değersiz bakış sanat alanında da görülmektedir. Ortaçağ sanatında çocukluk bir dönem olarak düşünülmemekte ve tasvir edilmemekteydi. Çocuk, yetişkinin bir minyatürü olarak düşünülmekteydi. Örneğin İsa’ da diğer çocuklar gibi küçültülmüş ölçekte bir yetişkin gibi tasvir edilmiştir. Bu nedenle çocuk bedeni yetişkin bedenine benzer biçimde kaslı olarak ifade edilmekteydi. Bu bağlamda onuncu ve on birinci yüzyıldaki insanların çocukluk imgesi üzerinde durmadıkları rahatlıkla söylenebilecektir. Bu durum sadece sanatta değil gündelik hayatta da geçerli bir durumdur. Çocukluğun hızla ilerleyen ve aynı hızla unutulmuş bir geçiş dönemi olarak görüldüğü anlaşılabilmektedir. Çocuklara karşı var olan kayıtsızlık yalnızca resimlerden ibaret değildir. Kıyafet konusunda da erken döneme kadar çocuklara özgü bir giyim türü ortaya çıkmamıştır. Çocuklar kundak bezini atar atmaz sınıfındaki diğer kadınlar veya erkekler gibi giydirilirdi. Ortaçağ giyiminde çocuğu yetişkinden ayıran hiçbir

³ Antik Yunan’da ve Roma’da “olgunlaşmamış” (*immature*) terimi köleler ve çocuklar için yaygın olarak kullanılmaktaydı. Amerikan köle plantasyonlarında “çocukluk” köleliği nitelendirmenin özünü oluşturmaktaydı. Yine Fransa’da halen “garçon” terimi halen hem hizmetçiler hem de erkek çocuklar için kullanılmaktadır (Qvortrup, 1987).

şey yoktu. 17. yüzyıla kadar devam eden bu durum daha sonra değişmeye başlamıştır. Böyle bir sürecin sonunda ise Aydınlanmayla birlikte çocukluğa bakış değişmeye başlamış, bu süreçte özellikle Locke ve Rousseau gibi isimler kritik rol oynamıştır. Rousseau *Emile* isimli eserinde çocukluk döneminden övgüyle söz etmiş ve çocukların günahsız oldukları fikrini savunmuştur. O aynı zamanda çocukluk dönemini üç ayrı kategoride değerlendirerek içgüdü, duygular ve düşünceler olarak sıralamıştır (Şirin, 2019). Rousseau ve diğer isimler tarafından çocukluğun özel bir dönem olarak nitelendirilmesi modern çocukluk fikrinin gelişiminde önemli bir etki yaratmıştır.

Çocukluk kavramının modern hali ilk olarak XVII. yüzyıl İngiltere'sinde ve XVIII. yüzyılda da Fransa, Avrupa ve Amerika'nın kentleşmiş bölgelerinde ortaya çıkmaya başladı. Bu dönemde çocuk kundaklama ortadan kalktı; doğuma yönelik bilgilerin artmasıyla geleneksel çocuk büyüme yöntemleri gözden düştü; çocuk kitaplarından, giysilerinden ve mobilyalarından oluşan çocuk endüstrisi ortaya çıkmaya başladı. Ebeveynler artık kendilerini çocuklarının refahına ve ilerlemesine adamaya başladılar. Çocukla birlikte geçirilen zamanlar oyunların da etkisiyle artmaya başladı ve böylece ebeveynler ile çocuklar arasında duygusal bağlar kuvvetlendi (King, 2007a). Modern çocukluk çalışmalarında üç temel öncül önemli görülmektedir. Bunlardan ilki çocukluğun sosyal olarak inşa edildiği, ikincisi çocukların kendi başlarına incelemeye değer olduğu fikri ve üçüncüsü ise çocukların hem yetişkinler olarak dinlenmeye değer hem de sosyal dünya hakkında belli perspektiflere sahip sosyal aktörler olduğudur. Bu anlamda çocuklar edilgen nesneler olmayıp kendilerine özgü dünyalarının olmasının yanında, yetişkinlerin toplumsal dünyalarında da oldukça aktif aktörler olarak varlıklarını sürdürmektedirler (James ve James, 2001). Modern dönemdeki çocukluk anlayışı geçmiş dönemlere göre pek çok açıdan farklılıklar ve ilerlemeler içerse de çocukluğa ilişkin sorunlardan bazıları günümüzde de devam etmektedir. Günümüz toplumlarında çocuğun aile ve toplum nazarında duygusal değeri yükselmiş olsa da çocuk işçiliği, çocuğa yönelik şiddet ve ayrımcılık, çocuğa yönelik cinsel istismar, çocukların madde kullanım oranlarının yükselmesi, çocuklar arasında sınıfsal ayrımların kalıcı hale gelmesi gibi pek çok sorun çözüme kavuşturulmayı beklemektedir.

3. AİLE ve TOPLUM İÇERİSİNDE ÇOCUĞUN KONUMU

Günümüz dünyasında çocuk ve çocukluğa bakış, tarih boyunca ortaya çıkan çocukluk algısından önemli ölçüde ayrılmaktadır. Sanayileşme sürecinden sonra yavaş yavaş değişmeye başlayan bu durum özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında ivme kazanmıştır. Çocuğa ve çocukluğa karşı yaşanan bu algı değişiminde kuşkusuz ki pek çok gelişme etkili olmuştur. Çocuğun üretim sürecindeki etkisinin azalması, çocuk sayısının giderek düşmesi, kadınların çalışma hayatında daha fazla görünür olması, eğitim alanında yaşanan gelişmeler, teknoloji alanında yaşanan değişimler, çocuk temelli bilimsel çalışmaların artması, aile yapılarının dönüşmeye başlaması ve buna benzer yerel ve küresel ölçekteki gelişmeler yeni çocukluk anlayışının oluşumunda etkili olmuştur. Diğer bir ifadeyle yeni çocukluk anlayışı, çocuğa yönelik geçmişten gelen pek çok bakışı reddetmekte ve onun yerine çocukları yetişkinlerden ayrı bir grup olarak değerlendirerek onları hassas gruplar

olarak nitelendirmektedir. Bu bakımdan da bu süreçte çocukların aile ve toplum içerisindeki konumlarında da önemli değişimler yaşanması kaçınılmaz olmaktadır. Oyunlar, sosyalleşme süreçleri, çocukların duygusal değerlerinin öneminin artması, çocuk bakımı ve eğitimi gibi konular başta aile olmak üzere toplum nazarında da önemli tartışma noktalarını oluşturmaktadır.

Aileyle çocuk arasında yakından bir ilişki bulunmaktadır. Aile yetişkinler ve çocuklar için huzurlu bir yer olmanın yanında yetişkinlere bir çocuğu dünyaya getirme ve büyütme imkânını vermektedir. Çocuk yetiştirme aynı zamanda ebeveynlere yetişkinliklerine kadar taşıdıkları değer sistemini çocuklarına aktarma fırsatı sunar. Aile içi süreçlerde çocuğun erdem ve yeterlilik duygusuna kavuşabilmesi için gerekli adımlar atılır. Diğer taraftan aile çocuğa bu değerleri aktarırken kendisi de daha üst bir yapının etkisi altında kalmaktadır. Her aile sadece üyelerinin sayısından ibaret bir birliktelik değil daha geniş bir ağa gömülü toplumsal yapının içerisinde yer almaktadır. Aile çocuk için bilgi ve huzur kaynağı olmanın yanında kültürden gelen değerleri ve erdemleri öğrenmesi için de bir ortam sağlamaktadır. Çocuk aile ortamında içerisinde yaşadığı yerel kültürün ahlaki olarak uygun gördüğü eylem ve düşünce standartlarını da öğrenmeye başlamaktadır (Kagan, 1977). Aile içerisinde ebeveynlerle çocuklar arasındaki değer aktarımı farklı bağlamlarda gerçekleşmektedir. Yapılan pek çok araştırmada da ebeveynlerin değerlerinin çocukların değerlerini belirlemede önemli bir etkisinin olduğu gösterilmiştir. Bununla birlikte aile içerisindeki değer aktarımı sadece aile bireyleriyle sınırlı kalmamakta, içerisinde bulunan toplumsal bağlam bu süreçte önem arz etmektedir. Toplumsal bağlam aileyle birlikte okul ve akran gruplarını, kitle iletişim araçlarını içine alan bir alan sunmaktadır. Kohn yaptığı çalışmada çocuğa işyerinden mahalleye kadar daha geniş bir toplumsal kesimin etkisi altında değer aktarımının gerçekleştiğini söylemektedir (Boehnke vd, 2007).

Çocuğun aile içerisindeki sosyalleşme sürecinde önemli olan iki husus bulunmaktadır. İlk olarak sosyalleştirici bir güç olan ebeveynler sadece aile içerisindeki rolleriyle değil aynı zamanda toplumun diğer alanlarındaki rolleriyle de eklemlenmek suretiyle bu görevlerini yerine getirirler. İkinci olarak ise çocuğun sosyalleşmesi sadece aile içerisinde sınırlı kalmamakta, ailenin ötesinde, aileyi etkileyen tüm süreçlerden çocuklar da etkilenmektedir (Parsons, 1956). Çocuğun sosyal gelişimi sadece yetişkin bilgisini ve becerisini içselleştirmesi anlamına gelmez. Çocuğun sosyalleşmesi aynı zamanda sosyal ve kolektif bir sürecin de parçasıdır. Çocuk bu süreçte bir kültüre ait olma duygusunu da içselleştirmektedir. Bu bağlamda bakıldığında çocuklar toplumsal bir bağlantıya girerek ve başkalarıyla etkileşim yoluyla, sürekli olarak üzerine inşa ettikleri temel toplumsal bilgi haline gelen toplumsal anlayışlar oluştururlar. Bu sürecin başlangıç noktasını ise aile dışına çıkma oluşturur. Ailenin dışarısına çıkmak ve akran gruplarıyla etkileşime girmek çocukların dünyasındaki en büyük değişikliklerden birisini oluşturmaktadır. Çocuklar anaokulunda veya aile dışarısında yetişkinlere bağımlı olmadan kendi akran gruplarıyla bir kültür oluşturma yeteneğine sahip olduklarını fark ettiklerinde sosyalleşme sürecinin doğası da dönüşmeye başlar. Bu sürecin başlamasıyla çocuklar artık birbirleriyle

sosyalleşmeye başlar ve akran kültürünün oluşmasıyla birlikte diğer çocuklar yetişkinler kadar sosyalleşme sürecinde önemli hale gelmeye başlarlar (Corsaro, 1992).

Modern toplumda çocuk genellikle ev ile okul arasına sıkışmıştır. Bu durum ise çocuğun sosyalleşmesini sınırlamakta ve çocuğun diğer topluluklarla etkileşime geçmesinin önünde bir engel teşkil etmektedir. Çocuklar genellikle risk altında görüldükleri için bu süreçte giderek kamusal alandan uzaklaştırılmış ve yetişkinler tarafından bu alana zarar veren kişiler olarak görülmeye başlanmıştır. Örneğin Qvortrup Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya’da popüler olmaya başlayan çocuksuz alanları, çocuksuz restoranları ve çocuksuz tatilleri bu duruma kanıt olarak sunmaktadır. Modern dünyanın getirmiş olduğu riskler özellikle çocukların güvenliği söz konusu olduğunda daha da hassas bir hal almaktadır. “Yabancılar” ve trafik çocuklar için tehlikeli olarak tanımlanmıştır. Son yıllarda ise artık çocuk güvenliği tüm toplumların ortak kaygılandığı konulardan birisi olmuştur (Bessell, 2017). Zelizer’e göre günümüzde çocuğun değeri ekonomik alandan duygusal alana doğru bir değişim içerisinde. Aile ekonomisine katkıda bulunan “yararlı çocuk” artık, ekonomik açıdan değersiz, ebeveynler için oldukça maliyetli ancak “duygusal olarak paha biçilmez” olan günümüz çocuğuna dönüşmüştür (Bolotta & Devine, 2022). Diğer taraftan, günümüzde aile içi etkinliklerin giderek azaldığı ve bunun yerini farklı uygulamaların aldığı görülebilmektedir. Yapılan çalışmalarda ebeveynler ile çocukları bir araya getiren etkinliklerin önemi sıklıkla vurgulanmaktadır. Birlikte yemek yemek, oyun oynamak, ebeveynlerin ödevlerinde çocuklara destek olması bu türden etkinliklerden bazılarıdır. Yine yapılan araştırmalarda günümüzde unutulmaya yüz tutan bir aile içi etkinlik olan konserve yapımının çocuklarla aile üyeleri arasında birlikteliği sağlayan önemli unsurlardan biri olduğu söylenmektedir (Yabiku vd, 1999).

4. GÖÇÜN UNUTULAN BİR ÖZNESİ OLARAK ÇOCUKLAR

Çocukluğa özgü bakış açısı günümüzde önemli ölçüde değişim göstermiştir. Çocuklara özgü pek çok alanda iyiye gidiş söz konusu olsa da halen yapısal sorunlar varlığını devam ettirmektedir. Tarihin farklı dönemlerinde çocukluk görünümleri genel anlamda benzerlik gösterse de bu durum özellikle 20. yüzyıl ile birlikte farklı bir boyuta taşınmıştır. Bu dönemde çocukluk özel bir kategori olarak görülmeye başlasa da bu iyi oluş hali ne yazık ki kısa sürmüştür. I. ve II. Dünya Savaşı tüm dünyanın çevresini değiştirdiği gibi çocuklar özelinde de yıkıcı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bu yıkıcı etkilerin başında da çocukların yerinden edilmesi ve zorlu şartlar altında yaşamaya mecbur bırakılmaları gelmektedir.

II. Dünya Savaşı sivillerin etkilenmesi açısından diğer savaşıllardan önemli ölçüde ayrılmaktadır. Savaş döneminde Avrupa’da neredeyse dokunulmadık toprak ve sosyal grup kalmamıştır. Kuşkusuz ki bundan etkilenen grupların başında ise çocuklar gelmektedir. Her ne kadar savaş dönemi belirli bir tarihi kapsamış olsa da savaşın çocuklar üzerindeki etkisi uzun yıllar devam etmiştir. Bu dönemde birçok çocuk ebeveynini ve akrabalarını kaybetmiş ve pek çok çocuk farklı ailelerin arasında büyümek zorunda kalmıştır. Örneğin; bu dönemde Yunanistan’da 25 bin çocuk evlerini terk etmek durumunda kaldığı düşünülmektedir. (Venken & Röger, 2015). 1942 yılında savaşın etkilerine maruz kaldığı

için Yunanistan'dan gelen 13-16 yaş aralığındaki 1000 çocuğa Türkiye yardım elini uzatmış ve çocuklar, İstanbul'daki Damat Ferit Paşa Yalısı'na yerleştirilmiştir (Keser, 2009). Britanya'da ise Viktorya ve Edwardian dönemlerinde çocuk göçmenler büyük zorluklarla karşı karşıya kalmışlardır. I. Dünya Savaşı başlamadan önce çocuk göç hareketliliğinin arttığı ve 80 binden fazla kız ve erkek çocuğun Kanada'ya gönderildiği bilinmektedir. Bu dönemde Birleşik Krallıkta bir çocuğun yıllık masrafı 16 Paund iken, aynı erkek veya kız çocuğunu Kanada'ya göndermek için 10 Paund yeterli olmaktaydı. Üstelik bu masraf bir kerelik yapılmaktaydı (Boucher, 2014). Çocukların yerinden edilme durumu günümüzde de devam etmektedir. Dünyanın farklı coğrafyalarında devam eden çatışmalar ve savaşlar yine en çok hassas bir grup olan çocukları etkilemektedir. UNICEF (2024) raporlarına göre günümüzde 473 milyondan fazla çocuk savaşlar ve çatışmalardan etkilenmektedir. 2023 yılı sonu itibariyle ise 47.2 milyon çocuğun çatışmalar nedeniyle yerlerinden edildiği düşünülmektedir. Çocuklar, küresel nüfusun yüzde 30'unu oluşturmalarına karşın mülteci nüfusunun yüzde 40'ını ve yerinden edilmiş kişiler ise yüzde 49'unu oluşturmaktadır. Diğer taraftan Gazze'de ve Ukrayna'da binlerce çocuğun öldüğü, sakatlandığı ve kayıp olduğu bilinmektedir. Haiti'de ise çocuklara yönelik cinsel istismar ve şiddet olaylarında %1000 artış kaydedilmiştir.

Savaş ve sonrası dönemin çocuklar üzerindeki diğer bir önemli etkisini ise yaşam koşulları oluşturmaktadır. Kısa veya uzun sürmesi fark etmeksizin, savaş ve çatışmalardan kaynaklanan kayıplar her zaman büyük olmaktadır. Bu nedenle de bu türden durumların etkisi yıllar geçse de kalıcı olabilmektedir. II. Dünya Savaşı sırasında yaklaşık bir milyon çocuğun öldüğü tahmin edilmektedir. Diğer taraftan toplama kamplarına götürülen çocuklar da kısa süre içerisinde ya kötü koşullar nedeniyle ölmekte ya da bilinçli olarak "işe yaramadıkları" gerekçesiyle öldürülmekteydi. Örneğin toplama kampına gelen ve boyları kısa olduğu gerekçesiyle çalışamayacak durumda olduğu düşünülen bin çocuğun hemen öldürüldüğü bilinmektedir (Karasubaşı, 2015). Savaşın çocuklar üzerindeki önemli etkilerinden bir diğeri de gıda krizidir. Savaş döneminde gıda üretimin azalması ve tedarikinin güçleşmesi kıtlık riskini ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde Varşova gettosundaki bir aile ayda sadece 1 kg sebze alabilmekteydi. Fransa'da çocuklara günde 1500 kalori verilebilirken Yunanistan'da bu miktar 900'e kadar düşmekteydi. Diğer taraftan savaş dönemi çocukları aynı zamanda amansız hastalıklarla da mücadele etmek zorundaydı. Sadece Polonya'da 1946-1947 yılları arasında 10 bin çocuk tüberküloza yakalandı. 1946'da Çekoslovakya'da ise hayatta olan çocukların %80'i bu hastalığa yakalanmıştı. İtalya'da 11 bin bedensel engelli çocuk, 4 binden fazla sağır ve dilsiz çocuk ve 1300'den fazla gözleri görmeyen çocuğun olduğu bilinmektedir (Shields & Bryan, 2002). İtalya⁴, II. Dünya Savaşından en çok etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. İtalya'da savaş sırasında

⁴ İnsani ve ekonomik açıdan 2.Dünya Savaşı'nın İtalya için maliyeti büyük olmuştur. Savaş döneminde İtalya'da 300 binden fazla insanın öldüğü, 100 binden fazla insanın ise kaybolduğu düşünülmektedir. 1940 yılında başlayan savaş 1943 yılında en yoğun şekilde yaşanmış ve 1945 yılında da sona ermiştir. Savaştan en çok etkilenen İtalya kentlerinin başında ise Napoli gelmektedir. 1944 yılındaki bir raporda Napoli'deki alt ve orta sınıftaki bireylerin açlıktan ölmek üzere oldukları ifade edilmiştir (Daniel & Ghezzi, 2017). Bu çalışma kapsamında değerlendirilen *Çocukların Treni* filminin 2. Dünya Savaşı yıllarında İtalya'nın Napoli şehrindeki durumu anlatması yukarıdaki veriyi anlamlı kılmaktadır.

50 binden fazla çocuğun ve askerin öldüğü veya kayıp olduğu bilinmektedir. İtalya özelinde bakıldığında, savaşın aile ve çocuk üzerindeki yıkıcı etkileri net biçimde görülmektedir. Örneğin; İtalya’da 90 binden fazla çocuk savaş nedeniyle en az bir ebeveynini kaybetmiştir. Ebeveynleri savaş nedeniyle ölen veya kaybolan 80 binden fazla çocuğun ise 15 yaşından küçük olduğu bilinmektedir (Daniele & Ghezzi, 2017).

5. YÖNTEM

Çalışma kapsamında nitel yöntem benimsenmiştir. Nitel araştırmalarda doğrudan görüşme ve gözlem imkânının olmadığı durumlarda araştırma konusuyla ilişkili olarak görsel verilerden faydalanmak mümkündür. Bu bakımdan da filmler nitel araştırmalarda veri kaynağı olarak kullanılabilir. Doküman olarak ise film, tek başına bir araştırmanın veri setini oluşturabilmektedir. Böyle durumlarda film, araştırmanın amacına uygun olarak içerik analizine tabi tutulmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu anlamda da dokümana ulaşma, dokümanın orijinallikinden emin olma, dokümanın anlaşılması, dokümandan elde edilen verilerin analizi ve dokümandan çıkarılan verilerin kullanılması (Kümbetoğlu, 2015) gibi aşamalar, doküman olarak bir filmin seçildiği durumlarda da geçerli olmaktadır. Nitel veri kaynakları metinlerden filmlere, fotoğraflardan ses kayıtlarına kadar geniş bir yelpazeyi oluşturmaktadır. Özellikle son yıllarda teknoloji sahasında yaşanan gelişmeler ve ilerlemeler multimedya temelli kaynakların nitel araştırmalarda ön plana çıkmasına katkı sağlamıştır (Kuckartz & Radiker, 2023). Günümüzde dijital platformların yaygınlaşması ve bu anlamda araştırmacıların erişim kolaylığının oluşması, özellikle film ve dizilerin nitel araştırmalarda veri kaynağı olarak kullanılma sürecini hızlandırmıştır. Nitel araştırmalarda içerik analizi metin içeriği toplama ve analiz etme tekniği olarak son yıllarda sıklıkla kullanılmaktadır. İlk olarak 1910 yılında Weber’in gazetelerin incelenmesi için önerdiği içerik analizi bugün filmlerin, görsellerin, seslerin analiz edilmesinde de başvurulan tekniklerin başında yer almaktadır (Neuman, 2012). İçerik analizinde amaç, incelenen verilerden geçerli çıkarımlara ulaşmaktır (Krippendorff, 2004). Bu bağlamda da araştırma kapsamında *Çocukların Treni* filmi doküman analizi yöntemiyle ele alınmış ve elde edilen veriler içerik analizi tekniği kullanılarak derinlemesine incelenmiş ve buradan hareketle bazı temalara erişilmiştir.

5.1. *Çocukların Treni* Filmine Genel Bir Bakış

2024 yapımı ve drama türünde olan *Çocukların Treni* (Il treno dei bambini) filmi, Viola Ardone’nin aynı isimli kitabından sinemaya uyarlanmıştır. Film, İtalya’nın Napoli kentinde 1946 yılında geçmektedir. Tarihe dikkat edildiğinde II. Dünya Savaşı’nın izlerinin halen hissedildiği anlaşılabilmektedir. Çocuklar ve çocukluk, filmde temel olarak yoğunlaşılan olguların başında gelmektedir. Bunun yanında savaş döneminin zorlu şartları, ailelerin parçalanmışlığı, yoksulluk, çocukların zorunlu göçü, çocukların çalışmak durumunda olmaları, savaş-eğitim ikilemi arasında sıkışan çocuklar ve kategori olarak çocukluğun toplum içerisindeki görünümü film boyunca akışta olan konu temalarını oluşturmaktadır. Filmdeki ana karakter 8 yaşındaki Amerigo’dur. Film, Amerigo’nun gözünden işlenmekte ve II. Dünya Savaşı yıllarında çocuk olmanın zorlukları hem gündelik hayat hem de tarihsel

gerçeklikler altında değerlendirilmektedir. Babası⁵ çalışmak için ABD'ye giden Amerigo, annesi ile birlikte yaşamakta ve zorlu süreçlerle başa çıkmaya çalışmaktadır. Filmde ana konu olarak çocukların savaş sonrası dönemdeki durumları ve Napoli'deki kötü hayat şartları nedeniyle Modena'ya yaptıkları tren yolculuğu sonucunda koruyucu aileleriyle buluşmaları ve yeni hayatları işlenmektedir. Napoli'li çocuklar beslenme, sağlık, kıyafete erişim, eğitim gibi alanlarda sorunlar yaşamakta ve bu nedenle de o dönemde hayata geçirilen “Mutluluk Treni” projesiyle daha iyi şartlara sahip olan Modena'daki ailelerin yanında belirli bir süre kalmaları için gönderilmektedir. Amerigo, Modena'da koruyucu ailesinin yanında bir çocuğa uygun şekilde beslenmekte, uyumakta, eğitim alabilmekte ve temiz kıyafetler giyebilmektedir. Amerigo ile birlikte gelen diğer çocuklar da aynı şekilde ailelerinin yanında mutlu bir hayat sürmektedir. Filmde işlenen bu konu savaş sonrası dönemde gerçekleşen bir projeden esinlenilerek yaratılmıştır. Bu anlamda da gerçek olaylara ve tarihi gelişmelere yaslanan bir film olma özelliği öne çıkmaktadır. “Treni della felicità” (Mutluluk Trenleri), II. Dünya Savaşı sonrasında İtalya'daki çocukların daha iyi şartlarda yaşamalarını sağlamak için gerçekleştirilen bir sosyal dayanışma projesidir. İtalyan Kadınlar Birliği ve İtalyan Komünist Partisi tarafından desteklenen bu proje kapsamında on binlerce çocuk İtalya'nın daha yoksul olan güney kentlerinden daha iyi durumda olan kuzey kentlerine göç etmişlerdir. Bu durum yalnızca göç değil aynı zamanda İtalya'nın iki ucunu birleştiren ve dayanışma ağlarını güçlendiren bir gelişme olmuştur (Fijal, 2022). İlk olarak Milano'da başlayan bu hareket daha sonra Roma, Torino, Napoli gibi kentlere de yayılmıştır (Spagnuolo, 2025).

5.2. ARAŞTIRMA BULGULARI

5.2.1. Gündelik Hayat İçerisinde Çocuk ve Çocukluk

Gündelik hayat kavramı son yıllarda sosyolojinin de önemle üzerinde durduğu alanların başında gelmektedir. Klasik sosyoloji geleneği içerisinde pek yer bulamayan gündelik hayat temelli çalışmalar özellikle 1950 sonrası dönemde sosyolojinin merkezinin değişmesiyle birlikte kendine yer bulma fırsatı yakalamıştır. Gündelik hayat, bireyin sosyalleşme süreciyle birlikte başlayan ve yaşam boyu devam eden deneyim sürecinin adıdır. Birey, içerisinde doğup büyüdüğü ailede⁶, toplum ve kurumlar aracılığıyla geleceğe hazırlanırken, aynı zamanda toplum içerisinde uyması gereken kuralları da içselleştirmeye başlar. Bu sürecin sonunda da “ideal” bir birey olması umuduyla toplum sahnesinde deneyimlerini sergileme fırsatı yakalar. Bu anlamda, gündelik hayat, aileden modaya;

⁵ 1946 yılında İtalya genelinde 147 bin çocuğun yetim, 250 bin çocuğun da evsiz kaldığı bilinmektedir (Shields & Bryan, 2002).

⁶ Aile, çocukların sosyalleşmesinde ve değerlerin aktarımında merkezi kurumların başında gelmektedir. Ebeveynlerin değerleri çocukların değerlerinin oluşumunda önemli bir etkiye sahiptir. Aile içerisinde çocuğa ebeveynler aracılığıyla ebeveynliğe ilişkin roller ve sorumlulukların yanında içerisinde var olunan toplumun değer sistemi de aktarılmaktadır (Whitbeck & Gecas, 1988).

inançlardan eğitime; yeme-içme davranışlarından sanata ve oyunlara⁷ değin geniş bir perspektifte sürüp giden hayata dair bir bakış açısı sunar.

Film genelinde, gündelik hayat önemli bir temayı oluşturmaktadır. Tarihsel süreç ile pek çok açıdan örtüşen gündelik hayata ilişkin örnekler savaş döneminin anlaşılması noktasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu anlamda öne çıkan öğelerden birisi *giyimdir*. Amerigo ve akranı olan arkadaşlarının kıyafetleri yetişkinlerin kıyafetlerinin minyatürü görünümündedir. Film boyunca Amerigo ve arkadaşları hijyen açısından uygun olmayan ve onların yetişkinler gibi görünmelerine neden olan kıyafetlerle dolaşmaktadırlar. Bu yıllarda her ne kadar çocukluğa bakışta değişimler olsa da kıyafet konusunda çocuklara özgünlükten bahsetmek pek mümkün değildir. Aynı şekilde çocukların yoksulluğu kıyafetlere de yansımaktadır. Çocukların ayakkabılarının olmadığı veya olsa da giyilecek durumda olmadıkları dikkat çekmektedir. Filmin ilk sahnesinin Amerigo'nun yoldan geçenlerin ayakkabılarına bakarak oynadığı oyun ile başlaması, ayakkabının çocuklar için ne denli önemli ve erişilemez olduğunu göstermektedir. Amerigo, insanların ayaklarına bakarak ayakkabısı olmayanlara sıfır, ayakkabısı olup kötü durumda olanlara bir ve ayakkabısı yeni olanlara ise iki puan vermektedir. Bu durum Amerigo ile Komünist Parti görevlisi arasında geçen bir diyalogda tüm çıplaklığıyla ortaya çıkmaktadır;

Parti Yetkilisi: *Bunun ne olduğunu biliyor musun?(masadaki madalyayı göstererek)*

Amerigo: *Hayır.*

Parti Yetkilisi: *Bu bir cesaret madalyası. Almanlar Sanita Köprüsünü havaya uçurmak için uğraştı ama biz buna izin vermedik. Bu madalyayı verdiler.*

Amerigo: *Madalya yerine ayakkabı verselermiş. Ayakkabın delik deşik...(08:50)*

Farklı bir sahnede ise Amerigo, annesi Antonietta ve parti yetkilisi arasında geçen diyalog, çocuklar için ayakkabının onların hayallerini süsleyen bir şey olduğunu gösterir niteliktedir. Parti yetkilisi Amerigo'yu ikna etmek için o dönemde Napoli'deki çocukların en çok eksikliğini hissettikleri şeyler üzerinden konuşmasını kurgulamaktadır. Amerigo'nun ayakkabısının olabilmek ihtimali bile onun annesinden ayrılmasını sağlayacak bir motivasyon sağlamaktadır.

Parti Yetkilisi: *Gör bak trende çok eğleneceksin. Kuzeyde sana kendi çocukları gibi davranacaklar. Karnını doyuracaklar, yeni ayakkabı ve kıyafet alacaklar.*

Antonietta: *Ne yapacaksın?(Komünist Parti'nin organize ettiği tren yolculuğuna katılıp katılmama konusundaki fikrini soruyor).*

Amerigo: *Yeni ayakkabı vereceklerse komünistlerle yürürüm. (21:30)*

⁷ Oyunların çocukların sosyalleşme süreci üzerindeki etkileri uzun yıllardır bilinmektedir. Bu dönemde oynanan oyunların genellikle çocukların işbirliği yapmayı ve başkalarıyla etkileşime girmeyi öğrenmelerine sonuçlanan bir sosyal davranış biçimi olduğu ifade edilmektedir (Denzin, 1975).

Kıyafetlere erişimin güç olduğu, çocuklara yeni kıyafet almanın mümkün olmadığı ve savaş sonrası Napoli'deki zor durumu anlatan bir başka konuşmada Antonietta, Amerigo'yu eski eşyaları toplaması için sokağa yollamaktadır. Amerigo da komşuların camlardan ona attıkları eski kıyafetleri toplayarak eve getirmekte, annesi ise kıyafetlerin arasından giyilebilecek durumda olanları (eğer mümkünse) ayırmaya çalışmaktadır. Eşyaların ne denli kötü olduklarını ise annesi şöyle ifade etmektedir: *Amerigo şunları düzgün seç. Bunlar yakmaya bile değmez. (16:00)*

Şekil 1. Napoli'de çocukların gündelik kıyafetleri

Napoli'deki çocukların kıyafete ve ayakkabıya erişimlerinin güç olduğu açıkça görülürken, Modena'daki çocukların ise daha iyi şartlarda yaşadıkları ve “çocuklara uygun” kıyafetler giyebildikleri görülmektedir. Napoli'li çocuklar Modena'ya ulaştıklarında onlara yeni kıyafetler ve ayakkabılar verilmekte ve çocukların ne denli mutlu oldukları görülebilmektedir. Diğer taraftan Modena'da yaşayan yetişkinlerin de Napoli'deki büyük yoksulluktan pek haberdar olmadıkları veya bu yoksulluğun boyutunu hayal edemedikleri görülmektedir. Örneğin Amerigo'nun koruyucu ailesi olan Derna, tren istasyonunda Amerigo ile ilk karşılaşmasında; “*Yüce Tanrım, buraya seni paltosuz göndermişler. Neyse ki arabada battaniye vardı*” (39:20) diyerek tepkisini ve şaşkınlığını dile getirmiştir. Amerigo, Napoli'de yaşarken kirli ve aynı kıyafetleri giyerken; Modena'ya geldiğinde pek çok farklı kıyafeti olduğu ve bunları farklı günlerde sırayla giydiği film bağlamında işlenmektedir.

Şekil. 2 Modena’da çocukların gündelik kıyafetleri

Görüldüğü gibi o dönem için çocukların kıyafete erişmesi çok zordur. Film boyunca farklı sahnelerde bu durum sıklıkla dile getirilmektedir. Aries’a (1862) göre de çocukluğun yetişkinlerden ayrılması konusunda kıyafetler önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Ona göre I. Dünya Savaşı’nın sonuna değin bu durum devam etmiş ve savaş sonrası dönemde bu algı değişmeye başlamıştır.

Filmde öne çıkan temalardan bir diğerini ise *gıda* oluşturmaktadır. Savaş sonrası dönemin ortaya çıkarmış olduğu zorluklar en çok gıdaya erişim noktasında kendini hissettirmektedir. Film boyunca çocukların gıdaya erişimde yaşadıkları zorluklar dikkati çekmektedir. Yine Amerigo başta olmak üzere diğer çocukların da bedenleri bu bağlamda “zayıf” olarak nitelendirilebilecek şekilde yansıtılmaktadır. Çocukların bedenlerinin bu şekilde yansıtılması, gıdaya erişim imkânının olmadığı anlamına gelmekte ve çocukların ideal kalori miktarlarının altında beslendiklerini göstermektedir. 1940-1945 arasında İtalya’da hayvancılık faaliyetlerinde %55 azalma yaşandığı ve tahıl üretiminin yarı yarıya azaldığı bilinmektedir. Bu dönemde yetişkinlerin günlük aldıkları kalori miktarının 1000 civarında olduğu, çocukların tükettikleri kalorinin ise daha düşük olduğu görülmektedir. Örneğin; 1944 yılındaki bir raporda Napoli’deki alt ve orta sınıftaki insanların açlıktan ölmek üzere oldukları ifade edilmiştir (Daniele & Ghezzi, 2017). Dolayısıyla savaş dönemi sonrasında çocukların sağlıklı bir şekilde beslenemedikleri görülmektedir. Bu nedenle de çocukların Napoli’den Modena’ya gönderilme nedenleri arasında da iyi bir şekilde beslenebilmeleri gösterilmektedir. Amerigo’nun kardeşinin 3 yaşında ölmesi annesinin Amerigo’yu da

hastalık ve açlık nedeniyle kaybetme korkusu yaşadığını ve kardeşiyle aynı kaderi paylaşmaması için çocuğundan ayrılmak durumunda kaldığını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle açlık ve hastalık o dönemde sıklıkla karşılaşılan bir durum olmakta ve çocuklar için telafisi mümkün olmayan sonuçlar doğurabilmektedir. Çocukların hem yetişkinler gibi ağır işlerde çalışıyor olması hem de az ve kalorisi düşük gıdalarla besleniyor olması hastalıkların ve ölümlerin başlıca sebepleri arasında gösterilmektedir. Filmin 22. dakikasında Amerigo ile annesi akşam yemeği yerken görülmektedir. Yemeğin çok az olması nedeniyle açlığı geçmeyen Amerigo tencereye bakmakta ancak tencerede başka yemek olmadığını anlamaktadır. Bunun üzerine ise annesi kendisi de aç olmasına rağmen yemeğini çocuğuna vermektedir. Açlığın ve savaşın çocuklar üzerindeki yıkıcı etkisini parti yetkilisi şu şekilde ifade etmektedir: *11 yaşındaki yeğenimi bir Alman kamyonuna el bombası attıktan sonra yerde ölü yatarken gördüm... Bunu bir daha kimse görsün istemiyorum. Çocuklarımız artık bu ülkede vurularak öldürülmesin. Başka bir savaşı da açlığa karşı veriyoruz* (27:20). Diğer bir diyalogda ise Amerigo, Napoli'de açlıkla ne denli büyük mücadele ettiklerini, Modena'da ona koruyucu aile olan parti yetkilisi Derna'ya çarpıcı bir biçimde ifade etmektedir.

Derna: *Korkma, sadece bir inek.*

Amerigo: *Korkmadım ki!*

Derna: *Sizde böyle hayvanlar yok muydu?*

Amerigo: *Fareler vardı, yakalayıp yerdik. Kedileri bile...(42:00)*

Şekil 3. Çocukların kalorisi düşük gıdaları tükettiklerine dair bir örnek

Çocuklar Modena'ya ulaştıklarında ise burada herhangi bir gıda krizinin olmadığını anlamaktadır. Onlar için düzenlenen karşılama organizasyonunda hazırlanan sofrada pek çok farklı çeşit yemeğin olduğu ve çocukların büyük bir iştahla ve hızlı hızlı yemekleri yedikleri görülmektedir. Parti yetkilisi, *“Hadi evlatlar başlayın, buradayken mideniz bayram edecek. Bu yemekler sizin için. Buradayken karnınız her zaman tok olacak”* (35:00) diyerek artık Napoli'deki gibi açlıktan korkmamaları gerektiğini ifade etmektedir. Modena'daki çocuklar açlıkla mücadele etmek için çalışmak durumunda değildir. Burada aile üyeleri hep birlikte sofraya oturmakta ve yemeklerini yemektedir. Hatta Amerigo'nun doğum günü bile burada kutlanmaktadır. Bu bağlam da değerlendirildiğinde Modena'da çocukların aile içerisindeki öneminin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Gündelik hayat içerisinde çocukların ayrı bir yerinin olduğu ve büyük oranda yetişkinlerden farklılaştığı görülebilmektedir.

Şekil 4. Modena’da Amerigo ve ailesinin birlikte oturdukları sofa

Filmdeki önemli temalardan birisini de *aile ve toplum içerisinde çocuğun konumu* oluşturmaktadır. Yapılan pek çok çalışmada çocuğun aile ve toplum içerisindeki konumunun değişkenlik gösterdiği ortaya konulmuştur. Tarih boyunca toplumlar arasında hatta aynı toplumun farklı bölgelerinde çocukluğa bakış farklılıkları içermiştir. Bu nedenle genel-geçer bir çocukluk algısından bahsetmek güçleşmektedir. Ailenin ve toplumun yapısı, yoksulluk, savaşlar ve diğer pek çok neden çocukluğa ilişkin algıların oluşmasında etkili olmaktadır. Temel anlamda bakıldığında ise çocukluğun, ekonomik ve duygusal değer arasında sıkıştığı görülmektedir. (Bolatta & Devine, 2022; Kagan, 1977; Liu, 2022). Film bağlamında değerlendirildiğinde Napoli ve Modena’da çocukluğa bakışın aynı olmadığı rahatlıkla görülmektedir. Söz konusu hikâye İtalya’da geçmesine rağmen Kuzey ve Güney bölgeler arasındaki toplumsal şartların farklılığı bu durumu etkilemektedir. Örneğin; Napoli’deki çocuklar zaman zaman fiziksel, sıklıkla psikolojik şiddete maruz kalırken, Modena’daki çocuklar bu durumla nadir olarak karşılaşmaktadır. Diğer taraftan aile içerisinde çocuğun sevgi ihtiyacının karşılanması bakımından da şehirler arasında farklılıklar göze çarpmaktadır. Amerigo’nun annesi çocuğuna karşı sevgisini görece daha az gösterirken, Modena’daki koruyucu aile Amerigo’ya karşı daha sıcak ve sevecen davranmaktadır. Napoli’de çocukların erken yaşlarda yetişkin olarak değerlendirilmesi onların sevgiye ihtiyacı olmadıklarını düşündürmektedir. Ancak film geneline bakıldığında Amerigo’nun sevgi eksikliğini sık sık yaşadığı görülmektedir. Amerigo ile annesi arasında geçen şu diyalog Amerigo’nun her ne kadar yetişkin olarak görülse de çocuk olarak sevgiye ihtiyacı olduğunu kanıtlamaktadır.

Antonietta: *Çek şu soğuk ayaklarını. Ben senin soban mıyım?*

Amerigo: *Ayaklarım üşüyor.*

Antonietta: *Fark ettim. Çek şu ayaklarını (16:40).*

Annesi ile birlikte uyumaya hazırlanan Amerigo, ayakları üşüdüğü için uykuya dalmakta zorlanmakta ve annesi ayaklarını eliyle ısıtmaya başladığında hemen uyumaktadır. Buna benzer durum Amerigo, Modena olduğu sürede de yaşanmıştır. Modena’da duş alan Amerigo, duştan sonra koruyucu ailesi olan Derna’ya çok üşüdüğünü söylemekte ve kendisini ısıtmasını istemektedir. Derna da ona sarılarak tıpkı annesinin ayaklarını ısıtması gibi onu ısıtmakta ve sevgisini göstermektedir.

Napoli’de çocuklar daha çok ekonomik değer üzerinden kategorileştirilirken Modena’da ise çocukların duygusal değeri ön plana çıkmaktadır. Napoli’de çocuklar bir yetişkin gibi para kazanmak durumunda oldukları için çocukluğa özgü olan ayrıcalıklardan yararlanamamaktadır. Bu nedenle de yetişkinler gibi giyinmek, davranmak veya yetişkinlerin onları çocuk olarak görmemeleri normalleşen bir davranış biçimi haline almıştır. Modena’da ise toplumsal alanda çocukluk ayrı bir kategori olarak belirginleşmiştir. Yetişkinler çocuklara bu kategoriyi göz önüne alarak davranmaktadır. Diğer taraftan çocukların boş zamanları olduğu ve kendi özgür iradeleri çerçevesinde oynayarak, arkadaşlarıyla toplanarak, festival alanlarına giderek sosyalleşmeyi gerçekleştirdikleri görülebilmektedir.

5.3.1. Çocukların Yerinden Edilmesi ve Çocuk Emeği

Çocukların göç hareketliliği içerisindeki yeri ve çocuk işçiliği meselesi yakın zamana kadar sosyal bilimler alanındaki çalışmalara dâhil edilmemiştir. Çocukluğun bir kategori olarak yetişkinlerden ayrı olarak değerlendirilmesinin uzun zaman alması kuşkusuz ki bu durumun en önemli nedenleri arasında yer almaktadır. Göç, tarihsel süreç içerisinde farklı nedenlerle insanların yapmış oldukları bir hareketlilik iken göçün içerisinde çocukların durumu genellikle aile bağlamında ele alınmıştır. Bu bağlamda da göç süreci içerisinde çocuk pasif bir durumda görülmüş ve ailesine bağımlı olduğu düşünülmüştür. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO, 2011), dünya genelinde 214 milyon kişinin uluslararası göçmen statüsünde olduğunu ifade etmiştir. Bu göçmenlerin üçte biri ise 12-24 yaş aralığındaki çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. Ebeveynleriyle birlikte göç eden 18 yaş altında milyonlarca çocuğun olduğu tahmin edilmektedir. Diğer taraftan çocuk işçiliği ise daha çok çocuğun ailesine yardım ettiği bir eylem olarak değerlendirilmesi bakımından toplumsal şartlarla yakın ilişkilidir. Çocuk işçi kavramı toplumdaki kültürel formlara göre değişiklik göstermektedir. Örneğin bazı iş kollarında (balıkçılık, çiftçilik gibi) ailelerin çocuklarını işe dâhil etme süreçleri bu iş kollarının aile mesleği olarak kabul edilmesi ve korunması nedeniyle gerçekleşmektedir. Bu nedenle de uluslararası alanda kabul gören tanımlamalar ve haklar genellikle batılı olmayan toplumlarda toplumsal normlara aykırı görülmektedir (Abdullah vd, 2022). ILO’ya (2021) göre dünya genelinde 97 milyon kız, 63 milyon erkek olmak üzere 160 milyon çocuk işçi bulunmaktadır. Bu çocukların yaklaşık yarısı ise tehlikeli işlerde çalışmaktadır. ILO’ya göre tehlikeli işler; çocukların psikolojik, fiziksel ve cinsel istismara maruz bırakan işler, yer altında, yüksekte ve kapalı alanlardaki işler, tehlikeli ekipmanlar ve aletlerle yapılan işler, tehlikeli maddelerle yapılan işler ve uzun saatler ve gece boyunca çalışılan işler olarak sınıflandırılmaktadır.

Çocukların Treni filminin öne çıkan teması, çocukların Napoli'den Modena'ya daha iyi koşullarda yaşayabilmek adına ailelerinden bağımsız olarak göç etmeleridir⁸. Ayrıca hem Napoli'de ağır şartlar altında hem de göç ettirildikleri Modena'da hane emeğine daha çok katkı sunmak ve meslek öğrenmek adına çalıştırılmaları öne çıkan diğer önemli temayı oluşturmaktadır. Göç literatüründe ailelerinin yanında göç eden ve göç sürecinde “görünmeyen” bireyler olarak değerlendirilen çocuklar, film bağlamında göçün temel özneleri konumunda yer almaktadırlar. Çocuk işçiliği⁹ konusu ise literatüre uygun bir biçimde ve tarihsel gerçekliklerle de örtüşerek 2 boyutta ele alınmıştır. İlk olarak çocuklar savaşın ağır hasar verdiği Napoli'de hayatta kalabilmek adına yoğun emek isteyen pek çok farklı işte çalışırken, savaştan daha az etkilenen ve Napoli'ye göre daha iyi durumda olan Modena'da ise aileye yardım etmek amacıyla çalıştırılmaktadırlar.

Filmin ana karakteri olan Amerigo'nun aynı yaş grubundaki arkadaşlarıyla Napoli'den Modena'ya yaptıkları göç, savaş sonrası dönemi anlatması ve çocukların içerisinde yaşadıkları dezavantajlı durumu göstermesi açısından önemlidir. Napoli'deki çocuklar hem zor şartlar altında yaşamaya çalışmakta, hem de okula gidememektedirler. Bu bağlamda Amerigo'nun annesi de iyi bir hayat yaşayabilmesi ve çocuğunun Modena'ya gitmesi için onu trene kayıt yaptırır. Ancak o esnada halk arasında çocukların kuzeye götürülerek fırınlarda yakılacakları söylentisi yayılmaya başlar. Bu durum çocukların korkmasına ve Modena'ya gitmekten vazgeçmeyi düşünmelerine neden olur. Çocuklar arasında geçen bir diyalog göç etmekten ne denli korktuklarını göstermektedir.

Mauriçi (Amerigo'nun kız arkadaşı): *Babam beni Komünist treniyle gönderecek.*

Amerigo: *İyi de neden?*

Mauriçi: *Abilerim bir depoda çalışıyor ama ben işe yaramazım. Bir tabak makarnayı bile ısıtamıyorum.*

Amerigo: *Kimse bunları doğuştan bilmez ki!*

Mauriçi: *Komünistler ellerimi kesecek.*

Tomasi (Amerigo'nun erkek arkadaşı): *Yok canım sadece fırına atacaklar.*

Amerigo: *Mauriçi merak etme. Bu boyalı farelerden para kazanınca bizi komünist trenine bindirmeyecekler. (19:05)*

⁸ 1861-1976 yılları arasında İtalya'dan 26 milyondan fazla insanın göç ettiği bilinmektedir. Toplam göçün 5'te 2' si ise İtalya'nın güneydeki kentlerinden gerçekleşmiştir. Bunun başta gelen nedenlerinden biri ise güneydeki kentlerin kuzeydeki kentlere göre daha yoksul olmasıdır (Boca & Venturini, 2003).

⁹ Bu dönemde İtalya ve film özelinde değerlendirilen çocuk işçiliği, dünyanın farklı bölgelerinde de varlığını devam ettirmektedir. Örneğin; ABD'de II.Dünya Savaşı başladıktan sonra sanılanın aksine, işgücündeki genişlemede kadınların çalışma hayatına girmesinden çok erkek ve kız çocukların okulu bırakarak çalışmaya başlaması etkili olmuştur. Verilere bakıldığında 1940-1944 yılları arasında 15-18 yaş aralığındaki okul kayıtlarında %24 azalmanın yaşandığı ve 14-17 yaş aralığında çalışan çocuk sayısının %200'lük bir artışla 2 milyonun üzerine çıktığı görülmüştür (Aruga, 1988).

Şekil 5. Napoli’den Modena’ya göç eden çocuklar

Yukarıdaki görüntüden de anlaşılacağı gibi çocuklar aileleri yanında olmaksızın yalnızca parti yetkilileri nezaretinde trene bindirilmektedir. Halk arasında her ne kadar söylentiler çıksa da parti yetkilileri aileleri ikna etmeyi başarmış ve çocukların Modena’ya ulaşmalarını sağlamıştır. Diğer taraftan trenin üzerinde asılı olan posterler de anlamlıdır. “Hoşça kal anne güçlü ve mutlu döneceğiz”, “Napoli’nin çocukları Modena’nın annelerine minnettar”, “Çocuklarımıza sahip çıkan annelere minnettarız”, “Halklar arasında birlik” vb. ifadeler, güney ve kuzeydeki şehirlerin birbirleriyle dayanışma içerisinde olduklarını göstermektedir. Yine aynı şekilde tren Modena’ya ulaştığında ise oradaki koruyucu ailelerin çocukları “Hoş geldiniz güneyin çocukları” pankartıyla coşkulu bir biçimde karşıladıkları görülmektedir. “Kuzey ve güney kardeşler”, “Çocuklar sayesinde İtalya birleşti”, “Kuzey ve güney yok salt İtalya var” ifadelerinden oluşan afişler ise çocukların göçünün birleştirici bir unsur olarak görüldüğüne işaret etmektedir.

Filmde öne çıkan diğer bir tema ise çocuk işçiliğidir. Film çerçevesinde çocuk işçiliği iki farklı düzlemde işlenmektedir. Bunlardan ilki savaşın getirdiği bir sonuç olarak Amerigo’nun ailesinin dağılması ve Napoli’deki¹⁰ pek çok çocuk gibi Amerigo’nun da çalışmak zorunda olmasıdır. Bu anlamda bakıldığında Amerigo ve diğer çocuklar ayakkabı boyacılığı, eskicilik ve pazarda satıcılık yapmakta ve farklı atölyelerde çalışmaktadırlar. Amerigo’nun annesi onun artık büyüdüğünü ve çalışmak durumunda olduğunu şu şekilde

¹⁰ İtalyan donanması için önemli kentlerden birisi olan Napoli, savaş sırasında büyük yıkıma uğramış, Hitler buranın yerle bir edilmesi emrini vermiştir. Savaş başlamadan önce yaklaşık bir milyon nüfusa sahip olan Napoli savaşın başlamasıyla birlikte kısa sürede harabeye dönmüş, erkeklerin çoğu toplama kamplarına gönderilmiş ve orada kalanlar ise şehrin altındaki mağaralarda yaşamak zorunda kalmışlardır (Prujjs, 2022).

ifade etmektedir. Bu ifade savaş dönemi İtalya'sında 8 yaşında bir çocuğun yetişkin görüldüğünün kanıtını da oluşturmaktadır.

Sokak satıcısı: *Delikanlı pizzanı al (Amerigo'yu göstererek).*

Amerigo: *Teşekkür ederim.*

Antonietta: *Sen de duydun değil mi? Kocaman oldun. 8 yaşındasın. (09:50)*

Şekil 6. Napoli'de atölyede çalışan çocuklar

Napoli'deki çocukların zor durumda olmaları, onların buldukları her şeyi paraya çevirmeye çalıştıklarını ve bu sayede hayatta kalma stratejileri geliştirebildiklerini göstermektedir. Amerigo ile arkadaşı Tomasi arasında geçen bir diyalog bu durumu açıklamaktadır. İki arkadaş oyun oynayıp, şakalaşırlarken bir anda hayatta kalma ve çalışmak zorunda olma duygusu tetiklenmektedir.

Amerigo: *Tomasi, o fare sence ne?*

Tomasi: *Sadece bir fare, hem de iğrenç!*

Amerigo: *Hayır. O bir para kaynağı. (18:30)*

Filmde çocukların çalıştırılmasına ilişkin ortaya konulan diğer bir bakışa göre ise çocuklar, eğitimlerine devam etmenin yanında ailelerine ev içi işlerde yardımcı olmak durumundadır. Bu bakış tarihsel gerçeklerle de uyumludur. Çocukların çalışmasına ilişkin tartışmalarda onların ailenin bir üyesi oldukları bu nedenle de aile bütçesine katkı sunmak için çalışması gerektiği önemli bir yer tutmaktadır. Bu çerçevede Napoli'den Modena'ya göç eden çocuklar bu ikinci bakış açısıyla karşılaşmışlardır. Modena'daki çocuklar hem okula gitmekte; hem ailelerine yardım etmekte hem de sanat, spor gibi faaliyetlerle ilgilenmektedirler. Bu durum İtalya'nın savaş sonrası döneminde Kuzey ve Güney bölgeler

arasındaki uğurumu ve çocukluğa bakış açısındaki farklılıkları açıklamaktadır. Örneğin; Amerigo'ya koruyucu ailelik yapan Derna, abisi Alcide ile Amerigo'yu tanıştırdığı sahnede Alcide şöyle demektedir: *Hadi, yürüyün, sallanmayın. Herkes işinin başına. Pazar günleri bu evde herkes bir işin ucundan tutar. Pazarları herkes çalışır* (43:25). Buradan da anlaşılacağı gibi Modena'da çocuklar ev işlerinde hane emeğine katkı sunmak için çalıştırılmaktadır.

Şekil 7. Amerigo, Modena'da kümeden yumurta topluyor

SONUÇ

Çocuk ve çocukluk günümüz dünyasında aileler ve toplum için önemli olsa da tarihsel süreçte bu durum farklılıklar içermektedir. İçerisinde yaşanılan toplum ve o topluma ait kültürel formlar bireyin davranışlarını belirleme noktasında kritik bir role sahiptir. Her toplum, başta aile olmak üzere farklı kurumlar aracılığıyla bireyin şekillenme sürecine katkı sunmaktadır. Doğumla birlikte aile içerisinde başlayan bu süreç zamanla toplumdaki diğer unsurlarla etkileşime girdikçe genişlemektedir. Bu açıdan bakıldığında çocuğun bireyselleşme sürecinde ailenin ve toplumun kritik rolü zamanın ruhuna uygun olarak farklılıklar gösterebilmektedir.

Çocuk, tarihin önemli bir bölümünde yetişkinlerin minyatürü ve onların gözetiminde olması gereken bir varlık olarak kabul görmüştür. Toplumlar ve inançlar çocukluk algısının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Örneğin; ilk günah öğretisi Ortaçağ boyunca Avrupa’da çocukluk fikrinin dar bir çerçeveye sıkışıp kalmasında etkili olmuştur. Aydınlanma Dönemiyle birlikte düşünce ve sanatta yaşanan değişimler ile bilimsel keşifler toplumların çevresini değiştirdiği gibi çocuğa karşı bakışı da değiştirmiştir. Diğer bir ifadeyle toplumun zamanla bu türden gelişmelere bağlı olarak esnekleşmesi, yani genel anlamda çocukluğun yetişkinlerden ayrı olarak değerlendirilmesi gerektiği ve çocukların daha özel ve hassas bir gruba oluşturuyor olduğu fikrinin oluşmaya başlaması kategorik olarak çocukluk fikrinin doğmasına da zemin hazırlamıştır. Aydınlanma sürecinin ortaya çıkardığı yeni dinamizm, çocuğun yetişkinlerden farklı olduğu düşüncesini yerleştirmeye başlamıştır. Bu durum kuşkusuz ki toplumun her kesimine aynı anda yansımamış, çocukluğun ayrı bir düzlemde değerlendirilmesi gerektiği fikri ilk olarak elitler tarafından benimsenmiştir. 20 yüzyıla gelindiğinde ise, kısa zaman içerisinde iki dünya savaşı, çocukluk özelinde gelişen iyimser bakışın ötelenmesine neden olmuştur. Savaşın ortaya çıkarmış olduğu yıkım, başta çocuklar olmak üzere toplumdaki en hassas grupları etkilemiştir. Bu bağlamda, çalışma kapsamında incelenen *Çocukların Treni* filmi, 1946 yılında savaş sonrası İtalya’daki çocukların durumunu çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır. Filmin romandan uyarlanması tarihsel gerçekliklere de duyarlı kalınması açısından önem arz etmektedir. Çocuk göçü, çocuk işçiliği ve gündelik hayat içerisinde çocuğun konumu filmin temel konularını oluşturmaktadır. Savaş sonrası dönemde İtalya özelinde yaşanan bu durum pek çok Avrupa ülkesinde de yaşanmıştır.

Çocukların Treni filmi bağlamında gündelik hayatta aile ve toplum içerisinde çocuğa bakış, giyim, gıda, çocukların göç etmesi ve çocuk emeği ortaya çıkan temalar arasındadır. Filmin romandan uyarlanması ve tarihi gerçekliklerle pek çok bakımdan örtüşmesi, filmde hareketle oluşturulan temalar ile teorik tartışmaların da uyumlu olmasını sağlamaktadır.

Film, çocukluğa ilişkin durumu Napoli ve Modena kentleri örneğinde ele almaktadır. Bu anlamda bakıldığında da iki farklı çocukluk algısının olduğu film üzerinden okunabilmektedir. Savaşın izlerinin yoğun bir biçimde hissedildiği Napoli’de çocuklar zor şartlar altında hayatta kalmaya çalışırken; Modena’da çocuklar, çocukluğa özgü bir biçimde yaşamlarını sürdürmektedir. Napoli’de aile ve toplum içerisinde çocuklar tıpkı bir

yetişkin gibi değerlendirilmektedir. Çocuklara karşı gelişen bu bakış, toplumsal şartlarla yakından ilgilidir. Bu nedenle de çocukların çalışması, onlara özgü kıyafetlerin olmaması, gıdaya erişimlerinin kısıtlı olması ve sevgi ihtiyaçlarının görmezden gelinmesi normalleşen bir durumdur. Napoli’de çocukların erişemediği ve özlem duyduğu bu şeyler Modena’ya gittiklerinde erişilebilir bir hal almaktadır. Modena’nın içerisinde bulunduğu şartlar, çocukluğa bakışın da farklılaşmasını sağlamıştır. Modena’da çocuklara bir yetişkin gibi değil bir çocuk gibi davranılmakta, buradaki çocuklar yiyecek kıtlığı çekmemekte, temiz ve çeşitli kıyafetlere rahatlıkla erişebilmektedirler. Bu açıdan da Napoli’li çocukların Modena’da kaldıkları süre boyunca gündelik hayat içerisindeki konumları ekonomik değerdan çok duygusal değerdan doğru bir çizgi izlemektedir.

Filmin çarpıcı temalarından bir diğeri ise çocukluğun göç ve emek bağlamında değerlendirilmesidir. Göç ve çocuk emeği tartışmalarında genel anlamda çocuklar ailelerine bağımlı ve pasif olarak görülmektedir. Çocuklar aileleriyle birlikte göç etmekte ve burada tercih şansları olmamaktadır. Yine çocukların hane içerisinde emekleri görmezden gelinmekte, yaptıkları iş ile aldıkları ücret ve toplum nezdinde gördükleri değerdan örtüşmemektedir. Filmde ise bu tema bağlamında Napoli ve Modena iki farklı örneği teşkil etmektedir. Napoli’de çocukların çalışmak zorundadır. Diğerdan bir ifadeyle çocukların çalışmaması açlığın nedenleri arasındadır. Bu açıdan da Napoli’li çocuklar pazarda, ev içi işlerde, atölyelerde yoğun bir biçimde çalışmaktadır. Modena’da ise çocuklar daha sınırlı bir alanda, hane iş gücüne katkı için çalışmakta ve ücretli işlerde çalışmamaktadır. Bu durum ise Modena’daki çocukların boş zamanlarının oluşmasını sağlamakta ve bu boş zaman eğitim, oyun gibi faaliyetlerle doldurulmaktadır. Napoli’deki çocukların da Modena’daki çocuklar ile aynı imkânlarla sahip olabilmesi adına gerçekleştirilen tren yolculuğu, çocukların ailelerini geride bırakarak yaptıkları zorunlu göçtür. Filmin temel iskeletini oluşturan bu hikâyeye, savaş sonrası dönemde İtalya’da uygulanan bir projeden esinlenilerek oluşturulmuştur. Bu anlamda da çocuklar, daha iyi şartlara sahip olan ailelerin yanına gönderilmekte ve koruyucu ailelerinin yanında yeni deneyimler edinerek Napoli’ye geriye dönmektedir. Proje sayesinde savaşın çocuklar üzerinde yaratmış olduğu tahribat bir nebze de olsa azaltılmaya çalışılmıştır.

Savaş döneminde çocukluğa karşı bakışta oluşan olumsuz hava savaş sonrası dönemde uluslararası kuruluşların ortaya çıkmasıyla birlikte dağılmaya başlamıştır. Savaşın çocuklar ve dolayısıyla gelecek nesiller üzerindeki yıkıcı etkisi uluslar tarafından dikkate alınmıştır. Bu süreçte UNICEF başta olmak üzere pek çok ulus ötesi kuruluş ve sivil toplum örgütü çocuk hakları, çocuk işçiliği, çocuğa karşı şiddet ve istismar gibi temel konularda hukuksal ve toplumsal düzenlemelerin şekillenmesine katkı sunmaya başlamıştır. Bu çalışmalar çok değerdan olsa da günümüzde hali hazırda dünyanın farklı bölgelerinde devam eden çatışmalar ve savaşlar, çocuklar üzerinde yıkıcı etki bırakmaya devam etmektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin tüm süreçlerinde Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nin araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makalenin tamamı yazar tarafından kaleme alınmıştır.

Çıkar Beyanı

Yazarın herhangi bir kişi ya da kuruluş ile çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Abdullah, A, Huynh, I, Emery, C. R, & Jordan, L. P. (2022). Social norms and family child labor: A systematic literature review, *International journal of environmental research and public health*, 19(7), 4082. <https://doi.org/10.3390/ijerph19074082>
- Aries, P. (1862). *Centuries of childhood*, Vintage Books.
- Aruga, N. (1988). "An' finish school": Child labor during World War II. *Labor History*, 29(4), 498–530. <https://doi.org/10.1080/00236568800890331>
- Bessell, S. (2017). The role of intergenerational relationships in children's experiences of community, *Children & Society*, Volume: 31, pp. 263–275, doi:10.1111/chso.12197
- Boca, D. D, Venturini, A. (2003). Italian migration, *IZA Discussion Paper*, No. 938, <https://docs.iza.org/dp938.pdf>
- Boehnke, K, Hadjar, A, & Baier, D. (2007). Parent-child value similarity: The role of zeitgeist, *Journal of Marriage and Family*, Vol. 69, No. 3, pp.778-792, <https://www.jstor.org/stable/4622480>
- Bolotta, G, & Devine, D. (2022). Contested futures: The 'humanitarian value' of childhood in rural Sierra Leone, *Current Sociology Monograph*, Vol. 70(4), pp. 557–577. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0011392120985867>
- Boucher, E. (2014). Empire's children: Child emigration, welfare, and the decline of the British World 1869–1967, Cambridge University Press.
- Corsaro, W. A. (1992). Interpretive reproduction in children's peer cultures, *Social Psychology Quarterly*, Vol: 55, No. 2, pp. 160-177, <https://www.jstor.org/stable/2786944>
- Daniele, V, & Ghezzi, R (2017). The impact of World War II on nutrition and children's health in Italy, *Investigaciones de Historia Económica - Economic History Research*, 1-13, <https://doi.org/10.1016/j.ihe.2017.09.002>
- Denzin, N. K. (1975). Play, games and interaction: The contexts of childhood socialization, *The Sociological Quarterly*, Vol:16, No: 4, pp.458-478, <https://www.jstor.org/stable/4105940>
- Eraslan, L. (2019). Çocukluk sosyolojisine giriş, *Çocuk ve Medeniyet*, 1, 81-103, https://dergipark.org.tr/tr/pub/cm/issue/57213/807895#article_cite
- Erdemir, H. & Erdemir, H. (2012). Antikçağ'da çocuk olmak: Ölmek ya da ölmemek, *Uluslararası Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu*, MÇD Yayınları, 27-28 Nisan, Ankara. 643-659.
- Erkut, Z, Balci, S, & Yıldız, S. (2017). Tarihsel süreç içinde çocuk, *Çocuk ve Medeniyet*, 1,17-28, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cm/issue/57208/807856>
- Fijal, M. M. (2022).Treni della felicità, *Politeja*, 1(76), 47-61, Doi: 10.12797/Politeja.19.2022.76.03
- Furstenberg, F. F. (1985). Sociological ventures in child development, *Child Development*, Vol. 56, No. 2, pp. 281-288, <https://www.jstor.org/stable/1129719>
- ILO (2011). Migration and child labour, <https://www.ilo.org/publications/migration-and-child-labour-essentials>
- ILO (2021). Child Labour: Global estimates 2020, trends and the road forward, <https://www.ilo.org/topics/child-labour/child-labour-statistics-and-research>.

- James, A. & James, A. L. (2001). Childhood: Toward a theory of continuity and change, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol: 575, pp. 25-37, <https://www.jstor.org/stable/1049178>
- Kagan, J. (1977). The child in the family, *Daedalus*, Vol. 106, No. 2, pp. 33-56, <https://www.jstor.org/stable/20024475>
- Karasubaşı, İ. (2015). II. Dünya Savaşı çocukları, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 55, 1, 441-450.
- Keser, U. (2009). Arşiv belgeleri ışığında ikinci dünya savaşı sürecinde Türkiye’de mülteciler ve esirler sorunu, *ÇTTAD*, VIII/18-19, 185-208.
- King, M. (2007). The sociology of childhood as scientific communication observations from a social systems perspective, *Childhood*, Vol: 14(2), pp. 193-213, <https://doi.org/10.1177/0907568207078>
- King, M. L. (2007a). Concepts of childhood: What we know and where we might go, *Renaissance Quarterly*, Vol: 60, No: 2, pp. 371-407, <https://www.jstor.org/stable/10.1353/ren.2007.0147>
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: An introduction to its methodology*, Sage publications
- Kuckartz, U. & Radiker, S. (2023). *Qualitative content analysis: Methods, practice and software*, Sage Publications
- Kümbetoğlu, S. (2015). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*, Bağlam yayıncılık.
- Liu, J (2022). Childhood in urban China: A three-generation portrait, *Current Sociology Monograph*, Vol: 70(4), pp. 598–617, DOI: 10.1177/0011392120985861.
- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal araştırma yöntemleri 2*, S. Özge (Çev.), Yayınodası Yay.
- Onur, B. (2005). Çocukluğun dünü ve bugünü, *Kebikeç*, 19, 99-112.
- Parsons, T. (1956). Family structure and the socialization of the child, T. Parsons, R. F. Bales (Eds.), *Family: Socialization and Interaction Process* içinde (pp.35-133), Routledge Press, <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9781315824307>
- Prujis, N. (2022). Children of Naples, 10 Mart 2025 tarihinde <https://www.dolcevia.com/en/articles/children-of-naples> adresinden erişildi.
- Qvortrup, J. (1987). Introduction, *International Journal of Sociology*, 17: 3, pp. 3-37, Doi: 10.1080/15579336.1987.11769932
- Shields, L. & Bryan, B. (2002). The effect of war on children: the children of Europe after World War II, , *International Nursing Review*, 49, 87–98, doi: 10.1046/j.1466-7657.2002.00110.x
- Spagnuolo, E.A. (2025). I treni della felicità: riconoscere, capire e diffondere il valore della memoria storica, *Clionet*, 1-7, Doi: 10.30682/clionet2509f
- Şirin, M. R. (2019). Değişen çocuk ve çocukluk, *Çocuk ve Medeniyet*, 1, 5-39, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cm/issue/57213/807892>
- UNICEF (2024). ‘Not the new normal’ – 2024 'one of the worst years in UNICEF’s history' for children in conflict, https://www.unicef.org/press-releases/not-new-normal-2024-one-worst-years-unicefs-history-children-conflict#_ftn4
- Venken, M. & Röger, M. (2015). Growing up in the shadow of the Second World War: European perspectives. *European Review of History: Revue Européenne d'histoire*, 22(2), 199–220. <https://doi.org/10.1080/13507486.2015.1008410>
- Whitbeck, L.B. & Gecas, V. (1988). Value attributions and value transmission between parents and children, *Journal of Marriage and Family*, Vol. 50, No. 3, pp. 829-840, <https://www.jstor.org/stable/352651>
- Yabiku, S. T, Axinn, W. G. & Thornton, A. (1999). Family integration and children's self-esteem, *American Journal of Sociology*, Vol. 104, No. 5, 1494-1524. <https://doi.org/10.1086/210180>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık.